

САВИНСЬКИЙ С. М.,

orcid.org/0009-0007-4251-2070

аспірант

*(Інститут держави і права**імені В. М. Корецького**Національної академії наук України),*

адвокат, Керуючий партнер

*(«SAVYNSKYI LAW OFFICE»)***УДК 340.11+340.13****DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.7>**

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

У статті здійснено комплексне дослідження ролі та значення принципу правової визначеності в судовій практиці. Наголошено, що у доктрині цей принцип розглядається як фундаментальний орієнтир правової системи, який є невіддільною складовою верховенства права. Теоретично зміст принципу правової визначеності зводиться до вимог чіткості, доступності та передбачуваності правових норм, стабільності законодавства, гарантії остаточності судових рішень, захисту легітимних очікувань громадян і неприпустимості подвійного покарання. Однак у практичній площині нерідко спостерігаються певні складнощі. У статті проаналізовано позиції Конституційного Суду України, практику Верховного Суду України, Європейського суду з прав людини. Опрацювання масиву судової практики свідчить, що дотримання цього принципу забезпечує не лише ефективний захист прав і свобод людини, а й стабільність правового порядку та послідовність правозастосування. Особлива увага приділена взаємозв'язку правової визначеності з принципом законності: якщо законність вимагає дотримання встановлених норм, то правова визначеність забезпечує їхню чіткість і передбачуваність, що створює умови для легітимності державних рішень.

Зроблено висновок, що принцип правової визначеності виконує подвійну функцію: по-перше, він слугує запобіжником свавільних дій органів державної влади, по-друге, гарантує особам стабільність правового середовища й можливість формувати правомірні очікування. Порушуючи питання принципу правової визначеності, слід наголосити, що його дотримання має забезпечуватися не лише на етапі формування приписів нормативно-правових актів, а й у процесі правозастосовної діяльності. Численні та безпідставні зміни правових позицій свідчать про відсутність стабільності судової практики, що, своєю чергою, підриває довіру громадян до правосуддя, створює правову невизначеність та порушує очікування сторін щодо остаточності судових рішень. Усунення такої диспропорції потребує подальших наукових розвідок і вироблення єдиних підходів у правозастосуванні, що сприятиме зміцненню верховенства права.

Ключові слова: *верховенство права, принцип правової визначеності, практика Верховного Суду, практика ЄСПЛ, передбачуваність законодавства.*

Savynskyi S. M. The role and significance of the principle of legal certainty in judicial practice

The article provides a comprehensive study of the role and significance of the principle of legal certainty in judicial practice. It is emphasized that in doctrine, this principle is considered a fundamental guideline of the legal system, which is an integral part of the rule of law. Theoretically, the principle of legal certainty boils down to the requirements of clarity, accessibility, and predictability of legal norms, stability of legislation, guarantees of the finality of court decisions, protection of legitimate expectations of citizens, and the inadmissibility of double punishment. However, in practice, certain difficulties are often observed. The article analyzes the positions of the Constitutional Court of Ukraine, the practice of the Supreme Court of Ukraine, and the European Court of Human Rights. A review of the body of case law shows that compliance with this principle ensures not only the effective protection of human rights and freedoms, but also the stability of the legal order and consistency in the application of the law. Particular attention is paid to the relationship between legal certainty and the principle of legality: if legality requires compliance with established norms, then legal certainty ensures their clarity and predictability, which creates conditions for the legitimacy of state decisions.

It has been concluded that the principle of legal certainty performs a dual function: firstly, it serves as a safeguard against arbitrary actions by public authorities, and secondly, it guarantees individuals a stable legal environment and the opportunity to form legitimate expectations. When discussing the principle of legal certainty, it should be emphasized that compliance with this principle must be ensured not only at the stage of drafting regulatory acts, but also in the process of law enforcement. Numerous and unfounded changes in legal positions indicate a lack of stability in judicial practice, which, in turn, undermines citizens' trust in justice, creates legal uncertainty, and violates the parties' expectations regarding the finality of court decisions. Eliminating this imbalance requires further research and the development of uniform approaches to law enforcement, which will contribute to strengthening the rule of law.

Key words: *rule of law, principle of legal certainty, practice of the Supreme Court, practice of the ECHR, predictability of legislation.*

Вступ. Принцип правової визначеності – це універсальний принцип права, сутнісний зміст якого зводиться до забезпечення високого рівня зрозумілості, доступності та чіткості приписів нормативно-правових актів на рівні який дозволить людині реально оцінити правові очікування чи правові наслідки своєї поведінки. Принцип правової визначеності розглядається як складова верховенства права. Ф.А. Гаск у своїй праці *The Road to Serfdom* у розділі *Planning and the Rule of Law* зокрема підкреслює важливе значення дотримання принципу правової визначеності органами державної влади «.....government in all its actions is bound by rules fixed and announced beforehand – rules which make it possible to foresee with fair certainty how the authority will use its coercive powers in given circumstances and to plan one's individual affairs on the basis of this knowledge» [1, с. 141]. Його ідея побудована на концепції встановлення «правил чесної гри», які завчасно встановлені та оприлюднені, забезпечуючи певну передбачуваність, що унеможливило свавілля органів публічної влади.

Постановка проблеми. Попри те, що на доктринальному рівні принципи права розглядаються як фундаментальні орієнтири функціонування правової системи, їхня практична імплементація супроводжується істотними труднощами. Принцип правової визначеності, будучи невід'ємною складовою верховенства права, у теоретичній площині має чітко окреслений зміст і належить до усталених категорій правової науки. Водночас у судовій практиці його застосування нерідко виявляє непослідовність і неоднозначність. Саме розрив між доктринальною ясністю та практичною невизначеністю становить ключову наукову

й практичну проблему, яка потребує ґрунтовного аналізу. Особливої гостроти набуває вказана проблематика на тлі євроінтеграційних прагнень України.

Методологічною основою для дослідження стали наукові праці вітчизняних і закордонних науковців. У якості теоретичного підґрунтя в дослідженні слугували напрацювання таких науковців як С. Головатого, А. Дайсі, Є. Кубко, Н. Оніщенко, М. Козюбри, Ю. Матвєєва, А. Приймак, М. Сидоренко та ін. Теоретичне підґрунтя було підтверджено аналізом практики Верховного Суду України та рішеннями Європейського суду з прав людини.

Метою публікації є комплексний аналіз змісту та судової практики застосування принципу правової визначеності як невід'ємної складової верховенства права, з'ясування його значення у формуванні правових позицій судів та гарантуванні ефективного захисту прав і свобод людини.

Виклад основного матеріалу. Універсальність принципу правової визначеності проявляється у декількох вимірах. По-перше, у галузевому: цивільне, кримінальне, адміністративне, конституційне та інші галузі права пронизані його сутністю. По-друге, у юрисдикційному: суди різних інстанцій неодноразово звертаються до правової визначеності для обґрунтування своїх рішень, тим самим надаючи цьому принципу правозастосовного значення. Не можна не згадати і про системний рівень. У різних правових системах, зокрема в романо-германській та англосаксонській, реалізуючись через різні механізми цей принцип визнається як складова верховенства права.

Найяскравішими прикладами країн романо-германського (континентального) права є Німеччина та Франція. У цих країнах принцип правової визначеності є складовою верховенства права, хоча лінгвістично помітні певні відмінності. У Німеччині принцип правової визначеності вважається складовою конституційного «принципу правової держави» («*Rechtsstaatprinzip*»). У Франції відповідно складова «*sécurité juridique*», що дослівно означає «правова безпека». Через функціональний аспект простежується їх тотожність: закони повинні бути достатньо чіткими та несуперечливими, ретроактивність законів, що погіршують становище особи – заборонена.

На особливу увагу заслуговує рішення Верховного адміністративного суду Франції (Conseil d'État) у справі 288460 від 24 березня 2006 року [2]. У цій справі суд зобов'язав уряд при прийнятті нормативних актів передбачати перехідні положення для захисту вже набутих прав та інтересів. Справа стосувалася декрету № 2005-1412 від 16 листопада 2005 року, яким затверджено Кодекс професійної етики аудиторів. Оскільки в декреті були відсутні перехідні положення, нові вимоги й заборони автоматично поширювалися і на ті правовідносини, які вже існували. Постав ризик надмірних порушень, які суперечать меті прийняття кодексу. Таким чином саме принцип правової визначеності став вирішальним фактором у цій справі.

У країнах англо-саксонського права (загального права) принцип правової визначеності є складовою «*rule of law*». Одним з найперших рішень, де особлива увага присвячена концепції чіткості нормативно-правових актів та недопустимості нечітких законів (*void for vagueness*) є рішення Верховного суду США No. 314 від 4 січня 1926 року справа *Connally v. General Construction Co* [3]. У цій справі Суд постановив, що закон настільки неясний, що «люди змушені гадати про його значення», порушує конституційну вимогу визначеності і не може застосовуватися: «*A criminal statute which either forbids or requires the doing of an act in terms so vague that men of common intelligence must guess at its meaning and differ as to its application lacks the first essential of due process of law. P. 269 U. S. 391*» [3]. У цій справі будівельна компанія виконувала мостові контракти для штату Оклахома. Відповідно до вимог Німецького законодавства, яке діяло на той час існував обов'язок сплачувати працівникам не менше поточної денної ставки у місцевості. Компанія оскаржила саме ці терміни «поточна ставка» та «місцевість», як такі що порушують принцип правової визначеності.

Таким чином, різні правові системи сходяться на тому, що правова визначеність забезпечує передбачуваність правового регулювання, чіткість правових норм, вимагає належного способу виконання правових актів, а також забороняє зворотню дію [4, с. 28].

Особливе місце принцип правової визначеності посідає й в українській системі праві. На доктринальному рівні вже давно сформувалася чітка доктринальна база його розуміння. Водночас на рівні законодавства України принцип правової визначеності комплексне та системне закріплення отримав нещодавно. Закон України «Про правотворчу діяльність» № 3354-IX від 24 серпня 2023 року [5] вніс певні позитивні зрушення. У статті 3 цього Закону серед принципів на основі яких здійснюється правотворча діяльність згадується принцип юридичної визначеності як складова верховенства права. Втіленням цього принципу став розділ V «Загальні засади техніки нормопроекування», де серед вимог до проектування норм, зокрема: чіткість, послідовність, уніфікація термінів, наявність перехідних положень тощо. Разом із тим, слід зауважити, що безпосереднього законодавчого визначення принципу правової визначеності не існує.

Стаття 8 Конституції України закріплює, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [6]. Фундаментальною складовою верховенства права є принцип правової визначеності. Хоча Конституція України не містить чіткої дефініції цього принципу її дух повністю пронизаний його змістом. Саме через призму рішень Конституційного Суду України розкривається ключові складові принципу правої визначеності.

Одним з перших рішень Конституційного Суду України, де втілено системне тлумачення принципу правової визначеності відбулося у справі № 5-рп/2005 від 22 вересня 2005 року (справа про постійне користування земельними ділянками). В мотивувальній частині Суд зазначив, що *«Із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі»* [7]. У цьому рішенні п. 6 «Перехідних положень» Земельного Кодексу України було визнано неконституційним. На думку Суду, оскаржувані приписи земельного законодавства встановлюють обов'язок переоформлення права власності без чіткого механізму, організаційного та фінансового забезпечення. Відтак це ставить осіб у нерівне становище й може звужувати існуючі права. Особливістю підходу Конституційного Суду України у цій справі є те, що у процесі тлумачення конституційних приписів рівності та справедливості Суд виокремив та конкретизував принцип правової визначеності, а саме його складові: визначеність, ясність, недвозначність.

Через п'ять років у рішенні Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 (справа про обмеження пільг) був втілений інший підхід. У цьому рішенні суд зазначив: «Одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки [8]. У цьому рішенні положення Закону України «Про міліцію», яке надавало право затримувати осіб, які підозрювались у занятті бродяжництвом до тридцяти діб було визнано неконституційним. Річ у тім, що законодавство не містило чіткого визначення поняття «бродяжництво», а також не встановлювало належних критеріїв і процедур для застосування передбаченого обмеження. Відсутність визначеності й передбачуваності створювало ризик свавільного затримання осіб, що апriori суперечить вимогам верховенства права.

Цікавим у аспекті стабільності правових норм є рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року № 1-р/2018 (справа про оподаткування пенсій) Велика палата КСУ наголосила, що «принцип правової визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості) для забезпечення стабільного правового становища людини» [9]. У цій справі принцип правової визначеності розглядався крізь призму передбачуваності та захисту законних очікувань. Судом було взято до уваги, що після запровадження з 1 липня 2014 року оподаткування пенсій Верховна Рада протягом двох років тричі змінювала відповідні норми. Унаслідок цього особи,

які мають право на пенсійні виплати, були позбавлені впевненості у стабільності свого становища, а відтак у реалізації своїх правомірних очікувань.

Доволі спірним є рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 (щодо кримінальної відповідальності за неподання декларації). Судом серед іншого було проаналізовано склад злочину передбачений статтею 366-1 Кримінального кодексу України, на предмет нормотворчої техніки. Суд дійшов висновку, що «застосування нечітких юридичних конструкцій без конкретного переліку законів робить неможливим однозначне визначення кола суб'єктів кримінальної відповідальності». Відсилові норми не дозволяють встановити, на кого саме поширюється обов'язок декларування. У результаті до відповідальності за умисне неподання декларації можуть бути притягнуті особи, які фактично не є учасниками відповідних правовідносин і свідомо не мали такого обов'язку» [10]. Річ у тім, що примітка до статті 366-1 містила відсилові положення до норми спеціального закону, яка, своєю чергою, також мала відсиловий характер. Саме в цьому суд вбачав нібито порушення принципу правової визначеності. Парадоксальним є те, що менше ніж через рік Законом № 1074-IX [11] Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 366-2 (декларування недостовірної інформації), примітка до якої знову відтворила ту саму відсилову юридичну конструкцію.

На особливу увагу заслуговує також рішення Конституційного Суду України від 23 грудня 2022 року № 3-р/2022 (справа за скаргою Мосюрчака В. І.). Скарга стосувалася норми Закону «Про державну службу» (пп. 1 п. 2 розд. XI Закону № 889-VIII), яка після 2016 року фактично заблокувала перерахунок уже призначених «держслужбових» пенсій (за ст. 37 Закону № 3723-XII). Суд висловив позицію щодо застосування розширеного поняття правомірних (легітимних) очікувань. Відтак юридична визначеність включає «*право особи на розумні очікування щодо послідовності та цілісності законотворчої діяльності Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні*» [12].

Конституційний Суд України неодноразово підкреслював єдність підходів з європейською правовою традицією. Застосовні у рішеннях підходи повністю узгоджуються з практикою Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ). До того ж рішення ЄСПЛ мають важливе правозастосовне значення. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ», а саме стаття 17 зобов'язує українські суди при розгляді справ враховувати практику ЄСПЛ як джерело права [13].

Популярними у мотивувальних частинах рішень суду є посилання на справи Щокін проти України (Shchokin v. Ukraine, 2010) та Олександр Волков проти України (Oleksandr Volkov v. Ukraine, 2013). Перша справа стосувалася неоднозначності податкового законодавства, яке містило колізію між нормою закону і підзаконним актом про ставки податку. ЄСПЛ встановив порушення права мирно володіти майном (ст. 1 Протоколу 1) через недосконалість законодавства: «*upset the requirement of the 'quality of law'*» [14].

Інша справа стосувалася звільнення судді Верховного Суду. ЄСПЛ знайшов низку порушень, серед яких порушення принципу правової визначеності, яке полягало у відсутності строків давності притягнення до дисциплінарної відповідальності. У цій справі суд не тільки визнав порушення статей 6 і 8 Конвенції, а й зобов'язав поновити Волкова на посаді [15].

Свіже рішення ТОВ Укркава проти України (Ukrkava TOV v. Ukraine, 2025) стоєть порушення принципу правової визначеності через призму нестабільності судової практики Верховного Суду [16]. Стаття 88 Закону України «Про нотаріат» (у редакції, яка діяла на час розгляду) встановлювала трирічний строк вчинення виконавчих написів та встановлювала спеціальний 1-річний строк у відносинах між юридичними особами. У спорі між компанією та банком Верховний Суд перебрав на себе повноваження законодавця та застосував єдиний трирічний строк для всіх. У п. 47 рішення ЄСПЛ вказав: «... з огляду на чіткий текст закону, оскаржувана зміна тлумачення більше нагадувала внесення змін до закону, ніж акт врегулювання розбіжностей у судовій практиці» [16]. Ця справа є важливою для національних судів, адже демонструє, що принцип правової

визначеності це не тільки вимоги чіткості нормативно-правового регулювання, а й забезпечення сталості судової практики.

Після судової реформи 2016-2017 років Верховний Суд взяв на себе функцію забезпечення єдності судової практики. Відповідно до частини шостої статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [17]. Таким чином діяльність Верховного Суду серед іншого спрямована й на реалізацію принципу правової визначеності. Проте доволі часто простежуються випадки коли послідовність судової практики у тлумаченні матеріального права Верховним Судом нерідко порушуються: відступ від нещодавніх правових висновків класичне явище.

До стовпів правової визначеності можна віднести наступні засади: *legitimate expectation* (захист легітимних очікувань), *res judicata* (остаточність і обов'язковість судових рішень); *nullum crimen sine lege* та *nulla poena sine lege* (унеможливають кримінальну відповідальність без чіткого законодавчого визначення діяння і санкції), *lex retro non agit* (закон не має зворотної дії), *non bis in idem* (заборона подвійного переслідування), *in dubio pro geo* (тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого). Ці засади послідовно знаходять своє відображення у практиці Верховного Суду.

Фундаментальним рішенням щодо виокремлення критеріїв легітимності очікувань є Постанова Верховного Суду від 18 січня 2023 р. у справі № 580/1300/22 Реалізація принципу легітимних очікувань, за висновком ВС, полягає у досягненні особою бажаного результату правомірними діями з урахуванням заздалегідь передбачених наслідків; вона унеможливується, якщо правова база змінюється настільки часто або раптово, що особа не може в розумні строки адаптуватися [18]. Верховний Суд підкреслив, що юридичне підґрунтя для виникнення в особи легітимного очікування може випливати не лише з прямої норми закону, а й із усталеної судової практики, індивідуального правового акта або навіть умов договору [18]. Проте помилкове трактування закону не може створювати будь-яких очікувань – саме це стало ключовим у залишенні касаційної скарги без задоволення.

Підхід, що принцип *res judicata* є стовпом правової визначеності узгоджується із правовим висновком викладеним у постанові Великої Палати Верховного Суду від 19 травня 2020 р. у справі № 910/23028/17 [19]. У цій справі банк намагався подати повторний позов проти поручителя після того, як вже було ухвалене остаточне рішення між тими самими сторонами. Велика Палата відхилила такі вимоги, підтвердивши, що остаточне рішення суду є обов'язковим і виключає можливість повторного розгляду тотожних позовних вимог. Саме це і є проявом принципу юридичної визначеності та поваги до авторитету судового рішення.

Висновок. На шляху гармонізації національного законодавства до європейських вимірів важливе значення має комплексний підхід внесення змін. Це сприятиме реалізації принципу верховенства права, зокрема його складової – правової визначеності. Окрім нормотворчої техніки важливе значення має судова практика. Самої лише імплементації законодавства ЄС у законодавство України замало. Для того щоб Україна мала правову та економічну бази, які відповідали б вимогам і стандартам ЄС, важливо забезпечити правову визначеність шляхом формування єдиної правозастосовної практики [20]. Дійсно принцип правової визначеності ніби міст між писаним правом і його застосуванням. Лише комплексний підхід, який буде побудований на міцному теоретичному підґрунті стане каталізатором подолання правового нігілізму, який досі, на жаль, існує у суспільстві. Адже принцип правової визначеності – це не лише вимоги до нормотворчої техніки, це сталість судової практики, це передбачуваність правозастосування органами публічної влади, це повага кожного громадянина до сили права.

Список використаних джерел:

1. F. A. Hayek. THE ROAD TO SERFDOM. London : The University of Chicago Press, 2007. 327 p. URL: <https://www.agathonlibrary.com/wp-content/uploads/2024/11/Hayek-Friedrich-the-road-to-serfdom-text-and-documents-zlib.pdf> (date of access: 02.10.2025).

2. Assemblée of Conseil d'État of 24.03.2006 in no. 288460. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000008241143/#:~:text=,de%20commissaires%20aux%20comptes> (date of access: 02.10.2025).
3. Connally v. General Construction Co. of U.S. Supreme Court of 04.01.1926 in no. No. 314. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/269/385/#391> (date of access: 02.10.2025).
4. Hanna Ostapenko. THE ROLE OF LEGAL CERTAINTY PRINCIPLE IN PROVISION OF ACCESS TO JUSTICE IN UKRAINE IN WARTIME. Access to Justice in Eastern Europe. 2023. P. 27–39. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1690878338.pdf (date of access: 02.10.2025).
5. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
6. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
7. Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 у справі №1-17/2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v005p710-05?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 02.10.2025).
8. Рішення Конституційного Суду України від 29.06.2010 у справі № 1-25/2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v017p710-10?utm_source=chatgpt.com#Text (дата звернення: 02.10.2025).
9. Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 27.02.2018 у справі № 1-6/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
10. Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 27.10.2020 у справі № 1-24/2020(393/20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування : Закон України від 04.12.2020 № 1074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1074-20#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
12. Рішення Великої палати Конституційного Суду України від 23.12.2022 у справі № 3-132/2018(5462/17). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-22#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
14. ЄСПЛ Справа «Щокін проти України». № Заяви № 23759/03 та № 37943/06, 14.10.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text (дата звернення: 02.10.2025).
15. Справа «Олександр Волков проти України». № Заява № 21722/11, 09.01.2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947#Text (дата звернення: 02.10.2025).
16. CASE OF UKRKAVA, TOV v. UKRAINE. no. Application no. 10233/20, 06.02.2025. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C%22001-241576%22%5D%7D> (date of access: 02.10.2025).
17. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 02.10.2025).
18. Постанова Верховного Суду від 18.02.2023 у справі № 580/1300/22. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/108463659> (дата звернення: 02.10.2025).
19. Постанова Верховного Суду від 19.05.2020 у справі № 910/23028/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/89397017> (дата звернення: 02.10.2025).

20. Велика Палата Верховного Суду vs. правова визначеність – блог адвоката Олександра Трохимця – PRAVO.UA. PRAVO.UA. URL: <https://pravo.ua/velyka-palata-verkhovnoho-sudu-vs-pravova-vyznachenist-bloh-advokata-oleksandra-trokhymtsia/#::~text=Стале%20та%20послідовне%20правозастосування%20національними,як%20кандидата%20в%20члени%20ЄС> (дата звернення: 02.10.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

